

Ванредне ситуације у региону

Геополитика ЛОКАЛНИХ ПОЖАРА

Пише Милена МИЛЕТИЋ

Од почетка јула, десет и по хиљада хектара шума изгорело је у пожарима који су захватили регион. Ватра је била видљива и с Међународне свемирске станице. Плануло је и у Србији. Осим неколико мањих пожара, као и оног на Ади Хуји, који је могао однети много живота, почетком прошле недеље букнуло је у студеничком крају, али је, на срећу, пламен брзо стављен под контролу.

У региону, цео јули обележен је великом борбом с пламеном. Прво Хрватска, затим Црна Гора, па Босна. И таман су у Хрватској мало сузбили ватрену стихију, пожар с црногорске стране граничне линије између ових земаља прелио се на Конавле. Гори и у Македонији. Показало се да државе региона не могу саме да се изборе са стихијом – Босна је успела сама да сузбије пожаре око

Неретве, али су њени суседи, Хрватска и Црна Гора, морали да затраже помоћ из иностранства.

Уз то, показало се и да нема невоље којој се не може дати нота (гео)политике. Али, док је за неке то само питање односа између балканских земаља и НАТО-а, с једне, а с Русијом, с друге стране, за оне који промишљају, пожари су наметнули два озбиљна питања: како су земље овог дела Европе дошле у ситуацију да не

Страховити пожари који су захватили готово читаву јадранску обалу дотакли су и нека веома осетљива политичка питања, али и вратили на сцену тему стварања неког заједничког центра за брзо реаговање. Ипак, тешко да је ова идеја остварива у скорије време.

могу без иностране помоћи, и да ли је могуће створити заједнички центар, или можда систем одговора на ванредне ситуације.

Јадран у пламену

Небо црно од димних облака одвојило је Сплит и залеђе од остатка далматинске обале. Заправо, седам мањих пожара у околини овог града и дуж тог дела далматинске обале спојило се у један, упркос напорима ватрогасаца и авијације да зауставе несрећу. Кад је постало јасно да гашење не иде нимало лако, и да се упркос свим напорима ватрене тачке појављују свугде, било је време за државни врх и помоћ из иностранства. Грађани су, у међувремену, замољени да смање употребу воде, да не користе аутомобиле како би возила служби укључених у сузбијање ватре могла несметано да се крећу, те да спусте ролетне... После више дана борбе, у региону Сплита изгубљен је један живот и уништено десетине кућа и аутомобила. Била је угрожена и ракетна база, али су власти грађанима објасниле да су ракете дубоко под земљом, те да нема опасности. Сви локални путеви били су закрчени.

Од почетка овогодишње пожарне сезоне, према подацима 93. ваздухопловне базе Хрватског ратног зракопловства, чије су летелице дејствовале против стихија, избио је чак 81 пожар дуж хрватске обале, од Истре до Конавла – 34 пожара у Шибенско-книнској жупанији, 24 у Сплитско-далматинској, 16 у Задарској, пет у Дубровачко-неретљанској, и по један у Личко-сењској и Истарској жупанији.

С каквом се невољом бори цео регион постало је јасно када је плануло у Црној Гори и Босни и Херцеговини. У Црној Гори, букнуло је у општинама од Никшића до мора и дуж морске обале – Никшић, Даниловград, Подгорица, Бар, Будва, Котор, Херцег Нови, Цетиње. Пожар на полуострву Луштица је, можда, био најгори. А пожар из околине Херцег Новог прешао

је границу и погодио Конавле у Хрватској. Директорат за ванредне ситуације Црне Горе је 24. јула, после вишедневне тешке борбе, прогласио да су пожари стављени под контролу, јер више нису угрожавали куће и људске животе.

Истовремено, плануло је у Херцеговини, око Љубиња, Неретве, на планини Чврсница. У општини Љубиње ватра је захватила око петину територије, а после неколико дана борбе ватрогасаца, цивилне заштите и хеликоптера Оружаних снага БиХ, пожар је стављен под контролу. Гасили су их људи са целе територије БиХ, укључујући и Републику Српску. Миле Међед, први човек цивилне заштите РС, подсећајући да је штета огромна, истакао је главно: „Добро је да није било људских жртава“.

– Највећу интервенцију имали смо на планини Чврсница, код Јабланице, где је у акцију укључено око 150 људи. Махом је све угашено. У међувремену је пала киша па је и то помогло. Ватрогасци, хеликоптери, цивилна заштита, сви смо још на терену. Главно је да није било људских жртава, нити изгорелих кућа. Но, морамо бити спремни за наставак борбе, јер долази нови талас високих температура – каже Фахрудин Соллак, шеф Цивилне заштите БиХ.

У међувремену, почело је да гори и у крају око манастира Студеница. Ватра је прво планула на десетак хектара, а онда се проширила захваљујући јаким ветровима. После три дана борбе, уз помоћ ватрогасаца из Краљева, Ушћа и Рашке и с Копаоника, пожар је стављен под контролу.

У Македонији, код градића Македонски Брод, пожар је захватио 200

хектара борове шуме. Македонске службе за ванредне ситуације реагирале су брзо – са шездесетак људи из тимова за брзи одговор Дирекције за заштиту и спасавање, 20 мештана, неколико ватрогасних кола, два противпожарна авиона „ер трактор“ и два хеликоптера македонске војске успели су стихију да задрже под контролом. Извесно је, међутим, да сви морају остати спремни за брзи одговор, јер топлотни таласи тек следе. Осим тога, чини се да узроци овогодишњих ватри нису баш тако једноставни.

Случај, немар, или нешто треће

Соллак каже да су људи на Балкану „чудно друштво“, можда има и пожара који су избили због високе температуре, али шансе за то су јако мале. Ово што се десило у Босни махом је људска непажња, а понешто је, могуће, и намерно изазвано.

– Истрага је у току, видећемо шта су узроци. Могуће је да има места тези о намерном изазивању. Не могу да коментаришем гласине шта је могло изазвати пожаре у Хрватској, али је мало вероватно да случајно оволико букне дуж целог Јадрана – каже Соллак.

Убрзо су се појавиле многе озбиљније тврдње – да су пожари

избили и на местима где је било покушаја промене намене земљишта из пољопривредног у грађевинско. Промена намене земљишта нигде није јефтин посао, а у Далмацији има много интересената за градњу нових, нарочито луксузних насеља за иностране туристе. Грађани Сплита су чак пријавили да су видели пиромана, и заиста, на локацији на којој је наводни преступник уочен, убрзо се појавио пожар, који је угашен. Шта се од онда сазнало, не знамо, а истрагу поводом овогодишњих ватри тек треба сачекати. То је најавио и хрватски премијер Андреј Пленковић.

Што се Босне тиче, Фахрудин Солак верује да су пожари махом последица ружног понашања у природи, остављања отпада, паљења цигарета итд. Али, помиње и неке друге мотиве – брање црних драгуља овог поднебља, гљива, тј. тартуфа. Да подсетимо, тартуфа има пре свега у Далмацији.

– Нема још доказа да је реч о намерној паљевини, али мораћемо да сачекамо истрагу – каже Солак. На плажи Жањице, на полуострву Луштица, туристи су приметили мушкарца из Пољске, туристу, како потпаљује ватру, и одмах га пријавили. Пољак је ухапшен, а сад је на реду истрага. Слично је и са извесним Албанцем који је недалеко од Улциња палио траву. Таквих дојава и хапшења било је и у околини Сплита.

Оно што је већ сада сасвим јасно је то да барем две државе региона нису биле кадре да саме реше настале неприлике, већ су морале да потраже помоћ у иностранству.

Позив у помоћ

– Ми, за разлику од Хрватске и Црне Горе, нисмо тражили помоћ. С једне стране, БиХ и Албанија још нису чланице тог европског центра за брзе одговоре, па и не можемо да га користимо. С друге, није ни било потребе за помоћи из иностранства, јер смо успели властитим снагама да то решимо – наводи Солак. Али Хрватска и Црна Гора су морале да затраже помоћ.

Хрватска се у почетку ослањала на властите снаге. Тек 18. јула, кад је ватра ушла у Сплит и захватила делове града, хрватска влада је затражила помоћ НАТО-а и Европске уније. Према писању портала „Index.hr“, руски министар за ванредне ситуације Владимир Пушков понудио је помоћ Хрватској, али је влада у Загребу то одбила. Разуме се, остала је отворена могућност да се помоћ накнадно затражи. То је Хрватска неколико дана касније и учинила, али позивајући НАТО и ЕУ. У ЕУ је, као и Црна Гора, искористила механизам Евроатлантског центра за ванредне ситуације. И помоћ је стигла – ратом разорена Украјина је некако послала један „антонов“, који је успео да угаси пожаре у обе земље, заједно са тимом швајцарских хеликоптера „пума“, израелским авионима типа „ер трактор“ и једним бугарским хеликоптером руске производње. Управо је ово отворило многа питања.

Прво се односи на способност самих држава да одговоре на овакве проблеме. У Хрватској га је већ покренула државна правобранитељка Лора Видовић, званичним писмима Државном уреду за заштиту и спасавање, жупану Сплитске жупаније, градоначелнику тог града.

Црногорски аналитичар Стефан Ђукић из Покрета за неутралност Црне Горе, сматра да је ово кључно питање.

– Ово је сада већ питање капацитета. Показало се да немамо довољно опреме, оно што имамо је застарело, а сво опремање ових служби у Црној Гори зависи од донација. Зато мислим да је кључно како смо доспели у ситуацију да морамо да тражимо туђу помоћ. Црна Гора је упутила два захтева за помоћ, Европској унији и Евроатлантском центру за брзе одговоре. Европска унија је рекла само ако мора, а реаговао је овај центар – послали су циркуларно писмо и на позив су одговорили Украјина, Бугарска, Швајцарска и Израел – каже Ђукић.

Невоље у раљама геополитике

Хрватска је, као што тврди портал „Index.hr“, добила понуду за помоћ директно из Москве, и одбили су је. За разлику од неких претходних година, нису звали ни Српско-руски хуманитарни центар у Нишу, који је, несумњиво, одмах могао да крене пут Јадрана. Ни Црна Гора ове године није хтела помоћ центра у Нишу, иако је то било најбрже и најједноставније решење. Постојање овог центра је одавно толико исполитизовано да је разумљиво да није долазило у обзир да нове чланице ЕУ и/или НАТО-а направе најразумнији потез – позову службу која доказано може решити проблем.

Први човек тог центра, Вјачеслав Власенко, недавно је отворено рекао „Спутњику“: – Министарство за ванредне ситуације Русије не учествује у гашењу пожара на Балкану због политизације овог питања и административних препрека.

Власенко је, такође, подсетио да је претходних година центар помагао државама региона у сличним невољама, како у пожарима, тако и у поплавама, или, рецимо, проблемима у снабдевању енергијом због жестоких зима, као што је то било у Словенији (иако са овом земљом немају потписан уговор о овој врсти сарадње).

Стефан Ђукић каже да Црна Гора није могла позвати овај центар због неколико разлога, који се више тичу њене унутрашње него спољне политике.

– Да су их позвали, то би било повезано, на овај или онај начин, са причом о мешању у изборе у Црној Гори. Такође, на неки начин би додатно дискредитовало НАТО и само чланство наше земље. Јер, у кампањи за улазак у Алијансу, промотери прикључења том савезу изричито су наводили пожаре као велики аргумент за прикључење, тврдећи да ће управо овај савез гасити пожаре кад се појаве!

Ни Милован Дрецун, посланик Скупштине Србије, није изненађен: „Тиме би они нарушили углед Европске уније“. Јер, Европска унија је у сарадњи са Русијом, а самим НАТО-ом формирала свој центар за брзе одговоре.

Но, механизам рада овог центра је такав да он нема властита средства помоћи која може упутити кад хитан позив стигне, већ морају да пошаљу циркуларно писмо чланицама, па ко се одазове и на који начин, то је. Милован Дрецун каже да су наши суседи имали среће – четири земље су се одазвале: Украјина, Бугарска, Швајцарска, Израел. Такође наводи да би стварање некаквог регионалног центра за брзе одговоре на ванредне ситуације на изванредан начин, такође, било нарушавање престижа Европске уније. А ипак, та идеја, на први поглед, изгледа привлачно.

Како заједно одговорити на стихију

Поплаве 2014. године, као и бројни ванредни догађаји пре њих, или после, показали су потребу да земље овог дела света направе бољу сарадњу у спречавању катастрофа, или њиховом обуздавању. И те 2014. говорило се о томе, али од онда, прича је замрла. Додуше, у неком облику, ова врста сарадње се помене сваки пут кад се састану политичке вође балканских земаља.

Уз то, 2013. је у организацији Националног удружења за заштиту од пожара Србије одржана регионална конференција, на којој су договоране сарадња, стратегије одбране и превенције пламених стихија. Конференција је била полазна основа за развој партнерства у овој области заштите, а учесници су се обавезали да ће радити на стварању механизма брзог

одговора у заједничким областима.

Ипак, неког конкретног напретка има – Србија и суседне земље склопиле су низ билатералних споразума којим регулишу ову врсту сарадње. Ти документи регулишу механизме помоћи. „На пример, несметан прелаз граница“, каже Дрецун.

Фахрудин Солак каже да има више механизма сарадње – поменути билатерални споразуми, пројекти који средствима из ИПА фондова раде на механизмима сарадње стварањем модула од којих је сваки састављен од три земље итд.

– Имамо пројекат опремања тимова за спасавање на води, заједно са Србијом и Хрватском, као последицу великих поплава 2014. године, каже Солак. Што се пожара тиче, БиХ и Србија већ имају договоре о сарадњи у

центра у Нишу до сада уложила најмање 40 милиона евра, на пример.

Фахрудин Солак се слаже да би то било прилично скупо. „Мада, лепо звучи“, каже Солак. Стефан Ђукић сматра да би, због разних спољнополитичких интереса, а и унутрашњих политика такав сценарио био могућ једино ако би неко са стране, пре свега са Запада, окупио овдашње лидере и наметнуо им ту замисао.

– Иначе, нисам до сада приметио да су лидери земаља региона имали било какву сличну иницијативу – подсећа Ђукић. Ниједан од саговорника не верује да би такав центар био могућ у скорије време, и због геополитичких интереса. Али, Ђукић подсећа на једну важну чињеницу из прошлости:

– Ја сам из Бара и добро се сећам великог земљотреса. Тада је Југослави-

пограничним зонама. А ту је и поменути механизам преко Евроатлантског центра (Србија је, иначе, овом механизму приступила 2015. године).

Да ли је могућ неки заједнички центар?

– Тешко, због тога што су поједине земље већ чланице ЕУ, а то би онда био удар на кредибилитет Уније, а за преостале, било би велико питање где би се нашао новац за финансирање таквог центра – каже Милован Дрецун. Јер, ако би то био прави центар, то би значило да би такво постројење, попут оног у Нишу, морало имати опрему на једном месту, одржавати ту опрему, а то кошта. Само је Русија у одржавање

ја имала снаге да у потпуности сама изгура санирање последица и спасавање људи. Распадом те земље, све наследнице су дошле у ситуацију да не могу саме. Можда је време да се запитају зашто је то тако и крену у решавање тог питања – каже Ђукић, који признаје да на изванредан начин, самостално деловање у оваквим неприликама, донекле додирује и питање суверенитета погођене земље.

Једноставније речено, ако неки заједнички центар за решавање невоља и није могућ у скорије време, о механизму би несумњиво вредело размислити и направити га. ■